

КРАВЦОВА Юлія – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри слов'янських мов, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, вул. Пирогова, 9, Київ, 02000, Україна (kravtsovaju@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9848-4909>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.9>

Бібліографічний опис статті: Кравцова, Ю. (2022). Новітні напрями сучасної лінгвістики. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 50, 66–74.* doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.9>

НОВІТНІ НАПРЯМИ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Анотація. У статті подано аналітичний огляд новітніх напрямів сучасної лінгвістики (лінгвоконцептології, лінгвоперсонології, лінгвометафорології та медіалінгвістики), представники яких поступово формують теоретико-методологічну базу та категорійно-термінологічний апарат, накопичують емпіричний матеріал. Проте багато теоретичних положень потребують усебічного наукового осмислення, узагальнення й систематизації, а термінологія – уточнення та уніфікації. На підставі аналізу основних публікацій у кожній із зазначених галузей лінгвістики описано актуальні напрями та проблеми дослідження, зроблено спробу спрогнозувати динаміку їх розвитку.

Встановлено, що в лінгвоконцептології дискусійними проблемами є визначення сутності й ознак концепту, його типів і засобів репрезентації, методів аналізу та опису, структурування концепту й концептосфери; у лінгвоперсонології – з'ясування природи та типів мовної особистості, її моделювання, методики аналізу й опису; у лінгвометафорології – визначення природи метафори, механізмів метафоризації та типів метафоричної мотивації, моделювання метафоризації, виявлення особливостей метафоричної концептуалізації та репрезентації; у медіалінгвістиці – уточнення лінгвістичного статусу мови масмедіа та її функційно-стильових особливостей, специфіки медіатексту, його типів і жанрів, встановлення лінгвомедійних технологій впливу на свідомість адресата.

У лінгвоконцептології перспективними напрями є описове й порівняльне дослідження індивідуальної та національної концептосфер, концептографічна практика, укладення концептуаріїв; у лінгвоперсонології – вивчення ідіолектних мовних особистостей, різних етнокультурних і соціальних типів; у лінгвометафорології – дослідження метафори й метафоризації в семантичному, когнітивному та лінгвокультурному аспектах на матеріалі наукового, політичного й художнього дискурсів, метафорична лексикографічна практика, укладення метафоричних словників; у медіалінгвістиці – аналіз мовленнєвої поведінки учасників медіакомунікації, різних типів і жанрів медіатекстів.

Ключові слова: лінгвоконцептологія, концепт, лінгвоперсонологія, мовна особистість, лінгвометафорологія, метафора, медіалінгвістика, медіатекст.

KRAVTSOVA Yuliia – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Slavic Languages, National Pedagogical Dragomanov University, 9, Pyrogov str., Kyiv, 02000, Ukraine (kravtsovaju@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9848-4909>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.9>

To cite this article: Kravtsova, Yu. (2022). Novitni napriamy suchasnoi lnhvistyky [The newest branches of modern linguistics]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filolohiia"* – Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 50, 66–74. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.9> [in Ukrainian].

THE NEWEST BRANCHES OF MODERN LINGUISTICS

Summary. The article presents an analytical review of the newest branches of modern linguistics (linguconceptology, linguopersonology, linguometaphorology and mediallynguistics),

which gradually formed the theoretical and methodological basis and categorical-terminological apparatus, accumulates empirical material. However, many theoretical positions require repeated scientific understanding, generalization and systematization, and terminology – clarification and unification. Based on the analysis of the main publications in each of the indicated branches of linguistics, the current directions and problems of research are described, and an attempt is made to predict the dynamics of their development.

In linguoconceptology, the debatable problems are the definition of the essence and features of the concept, its types and means of representation, methods of analysis and description, structuring of the concept and the conceptosphere; in linguopersonology – finding out the nature and types of language personality, its modeling, methods of analysis and description; in linguometaphorology – determining the nature of metaphor, establishing mechanisms of metaphorization, and types of metaphorical motivation, modeling metaphorization, clarifying the features of metaphorical conceptualization and representation; in mediallynguistics – determination of the linguistic status of the language of the mass media and its functional and stylistic features, the specifics of the mediatext, its types and genres, the establishment of linguistic and media technologies of influence on the consciousness of the addressee.

In linguoconceptology promising areas are descriptive and comparative study of individual and national conceptospheres, conceptographic practice, compilation of conceptual dictionaries; in linguopersonology – the study of idiolectal linguistic personalities, various ethnocultural or social types; in linguometaphorology – the study of metaphor and metaphorization in semantic, cognitive and linguocultural aspects on the material of scientific, political and artistic discourses, metaphorical lexicographic practice, compilation of metaphorical dictionaries; in mediallynguistics – the study of speech behavior of media communication participants, analysis and description of various types and genres of mediatexts.

Key words: *linguoconceptology, concept, linguopersonology, language personality, linguometaphorology, metaphor, mediallynguistics, mediatext.*

Постановка проблеми. Сучасна лінгвістика, яка має характерні парадигмальні риси, зокрема антропоцентризм, експансіонізм, неофункціоналізм, експланаторність (Кубрякова, 1995), набула ще такої важливої ознаки, як інтегративність, оскільки для глибокого й усебічного вивчення мови необхідні знання з різних галузей гуманітарних і природничих наук. Мові притаманні багатомірність і багатоконпонентність, які зумовлюють необхідність її дослідження в тих чи тих аспектах та отримують своє відображення в розгалуженості лінгвістичного знання, що постійно зростає.

Про інтегративність сучасної лінгвістики свідчить поява у другій половині ХХ ст. та поступове зростання таких подвійних наук, як психолінгвістика, соціолінгвістика, лінгвокомунікативістика, лінгвогендерологія, комп'ютерна лінгвістика, корпусна лінгвістика, політична лінгвістика, юрислінгвістика, еколінгвістика тощо, хоча їхні міждисциплінарні зв'язки, звісно, набагато ширші. У ХХІ ст. сформувалися й такі інтегративні мовознавчі напрями, як лінгвоконцептологія, лінгвоперсонологія, лінгвометафорологія та медіалінгвістика, що розглядають взаємодію мови та відповідних об'єктів дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень у галузі лінгвоконцептології (їх здійснювали С.Г. Воркачов, В.І. Карасик, О.С. Кубрякова, М.В. Піменова, З.Д. Попова, Т.В. Радзієвська, Ю.С. Степанов, Й.А. Стернін та інші вчені), лінгвоперсонології (їх проводили С.Г. Воркачов, В.І. Карасик, Ю.М. Караулов, Л.П. Клобукова, В.П. Нерознак та інші фахівці), лінгвометафорології (їх здійснювали А.М. Баранов, Ж.О. Вардзелашвілі, О.М. Лагута, З.І. Резанова, Г.М. Складєвська, А.П. Чудінов та інші науковці) та медіалінгвістики (їх проводили Т.Г. Добросклонська, Г.С. Мельник, Л.І. Шевченко, М.Г. Яцимірська та інші автори) показав, що кожен із цих напрямів має певні передумови виникнення, теоретико-методологічну базу, загалом сформований категорійно-термінологічний апарат, накопичений емпіричний матеріал. Їх формування стало можливим завдяки парадигмальним змінам, що детермінували актуалізацію таких об'єктів дослідження, як концепт, мовна особистість, і дали змогу по-новому поглянути на такі дослідницькі об'єкти, як метафора й текст масової інформації. Однак багато теоретичних положень вимагають усебічного наукового осмислення,

узагальнення й систематизації, а термінологія потребує уточнення та уніфікації. Тож аналітичний огляд досліджень із новітніх галузей лінгвістики **актуальний**, позаяк допомагає спрогнозувати їх подальший розвиток.

Мета статті – подати аналітичний огляд новітніх напрямів сучасної лінгвістики, зокрема лінгвоконцептології, лінгвоперсонології, лінгвометафорології та медіалінгвістики. Для її досягнення необхідно було вирішити такі основні **завдання**:

– охарактеризувати найпродуктивніші напрями лінгвоконцептологічних, лінгвоперсонологічних, лінгвометафорологічних і медіалінгвістичних досліджень;

– описати актуальні проблеми вивчення концепту, мовної особистості, метафори, медіатексту;

– спрогнозувати динаміку розвитку зазначених новітніх галузей лінгвістики.

Виклад матеріалу. Лінгвоконцептологія, що вивчає універсальні та етнокультурні концепти, специфіку тієї чи тієї національної концептосфери, сьогодні стрімко розвивається. Її становлення має як підґрунтя синтез ідей філософії, когнітології, етнології, культурології та лінгвістичної семантики. Термін «концепт» у визначенні С.О. Аскольдова є «парасольковим», оскільки «покриває предметні галузі декількох наукових напрямів, передусім лінгвокогнітології та лінгвокультурології» (Воркачев, 2011, с. 66). У річищі лінгвокогнітивного підходу (представниками якого є А.П. Бабушкін, О.С. Кубрякова, З.Д. Попова, Й.А. Стернін, А.М. Приходько та інші вчені) концепт розуміють як ментальний конструкт, компонент загальної концептуальної картини світу та досліджують його універсальний характер, роль пізнавальної діяльності людини. Лінгвокультурологи (наприклад, С.Г. Воркачов, В.І. Карасик, М.В. Піменова, Г.Г. Слишкін, Ю.С. Степанов, Т.В. Радзієвська та інші) розглядають концепт як елемент культури, концептосфери етносу та вивчають із позиції його національно-культурної специфіки. Ці підходи до вивчення концепту перетинаються та доповнюють один одного.

Аналіз лінгвоконцептологічних досліджень показав, що найбільш продуктивно розроблено такі напрями цієї лінгвістичної галузі:

1) лінгвокультурологічний – вивчено концепти, виявлені в тій чи тій етнокультурі, способи та засоби їх репрезентації (В.І. Карасик, В.А. Маслова, М.В. Піменова, Т.В. Радзієвська, Ю.С. Степанов та інші науковці);

2) порівняльний – встановлено загальні й національно-специфічні концепти, а також етнокультурні компоненти у структурі універсальних концептів (І.О. Голубовська, В.В. Колесов, А.М. Приходько, З.Д. Попова, Й.А. Стернін та інші автори);

3) лінгвопоетичний – досліджено художні концепти як одиниці ідіоконцептосфери письменника (В.І. Кононенко, Л.В. Міллер, Т.М. Сукаленко та інші фахівці);

4) лінгвополітичний – описано специфічні концепти політичного дискурсу (В.Л. Кравченко, В.П. Макаренко, С.С. Неретіна, Я.П. Яремко та інші вчені);

5) лінгвоконцептографічний – розроблено принципи опису концептів та укладено концептуарії – словники, у яких представлена концептосфера певного етносу або її фрагменти (В.В. Жайворонок, О.І. Потапенко, В.П. Руднев, Ю.С. Степанов та інші вчені).

До кола актуальних проблем лінгвоконцептології входить визначення сутності й ознак концепту, його типів і засобів репрезентації, принципів структурації концепту та концептосфери, розроблення єдиної методики концептуального аналізу.

Різномічне вивчення сутності концепту зумовило появу численних його дефініцій, які розробляли О.С. Кубрякова, О.О. Селіванова, Р.М. Фрумкіна та інші лінгвісти. Різні наукові інтерпретації цього поняття, на думку З.Д. Попової та Й.А. Стерніна, зумовлені тим, що «концепт – категорія мисленнева, і це розширює простір її тлумачення» (Попова, Стернін, 2007, с. 21). Тож наявні визначення не взаємовиключають одне одного, а лиш увиразнюють різні аспекти концепту як ментального конструкту. Багато дослідників (зокрема, С.Г. Воркачов, В.І. Карасик, С.Х. Ляпін та інші) зазначають, що концепт – це різнорівневе явище, належне до сфер свідомості, культури, мови, а тому включає поняттєвий, культурний, образний, ціннісний, етимологічний, значеннєвий компоненти. Отже, проблема розуміння сутності концепту досі остаточно не вирішена.

Концепт як основна операційна одиниця пізнання світу, відображення людського досвіду та фіксації знань про реальність відбиває національну специфіку мислення носіїв тієї чи тієї етнокультури. Він включає весь смисловий потенціал засобів, що його репрезентують: 1) слова та їхні окремі значення, зафіксовані у тлумачних і семантичних словниках; 2) різні мовні реалізації певного смислу (фразеологізми, паремії, синоніми тощо); 3) асоціативні смисли (асоціати, когнітивні ознаки), які наявні у свідомості носіїв мови та можуть бути представлені в мовленні. Концепт і його репрезентанти тісно пов'язані та співвідносяться один з одним як ментальне ціле та його вербалізована частина. Для експлікації всього змісту концепту у процесі лінгвістичного аналізу потрібні не тільки значні лексикографічні дані, а й велика кількість фактів мовленнєвої комунікації. Тому вичерпний опис змісту того чи того концепту, на переконання дослідників, дуже складний, ба більше, практично неможливий, оскільки, по-перше, його досліджувано переважно на певному корпусі текстів, тому важко виявити всі індивідуально-мовленнєві (на відміну від мовних) його реалізації; по-друге, як ментальний конструкт, він не передбачає тотальну вербалізацію своїх когнітивних ознак (Попова, Стернін, 2007; Кравцова, 2014). Проте активізація досліджень у цій галузі сприятиме найповнішому опису концептів, як і глибшому розумінню сутності й механізмів національного мислення.

Основним методом лінгвоконцептології є концептуальний аналіз (із залученням інших лінгвістичних методів: контент-аналізу, компонентного й контекстуального аналізів, когнітивної інтерпретації, лінгвістичного моделювання, асоціативного експерименту, анкетування). Є різні методики концептуального аналізу, розроблені на певному матеріалі такими вченими, як М.В. Піменова, В.А. Маслова, З.Д. Попова, Й.А. Стернін та інші. І хоча на сьогодні склалася відносно узгоджена методика опису концепту, єдиний алгоритм його моделювання досі не вироблено.

Найбільш перспективним напрямом у розвитку лінгвоконцептології, на нашу думку, є подальша систематизація та уніфікація накопиченого теоретичного й емпіричного матеріалу на базі концептологічних досліджень

одного чи декількох етносів, що загалом збігається з наявними прогнозами (С.Г. Воркачов, О.П. Воробйова). Можна припустити також, що продуктивно розвиватимуться поетичний (художній) і політичний напрями лінгвоконцептології на основі вивчення індивідуальних концептосфер у зв'язку з активізацією досліджень у галузі лінгвопоетики та політичної лінгвістики. Крім того, значний корпус даних про мовну репрезентацію концептів може бути з успіхом використаний у лінгвоконцептографії під час створення нових концептуаріїв.

Лінгвоперсонологія, яка вивчає мовну особистість і її окремі типи, як і лінгвоконцептологія, перебуває на стадії активного формування, тож є ще чимало проблем, які потребують докладного розгляду. Поняття мовної особистості, за В.В. Виноградовим, набуло поширення в мовознавстві лише у ХХІ ст., що зумовлено зміною лінгвістичної парадигми.

Аналіз лінгвоперсонологічних досліджень дав змогу виділити такі актуальні напрями:

1) лінгводидактичний – мовна особистість, розглянута в комунікативно-діяльнісному аспекті, досліджена у взаємодії із соціальним середовищем (Г.І. Бикова, Л.П. Клобукова та інші вчені);

2) лінгвокультурологічний – мовну особистість носія етнокультури трактовано як сукупність певних характеристик (мовної, когнітивної, прагматичної) та представлено різні її моделі (С.Г. Воркачов, Ю.М. Караулов, В.І. Карасик та інші лінгвісти);

3) лінгвопоетичний – вивчається мовна особистість письменника як носія ідіолекту (Н.С. Болотнова, Н.О. Кожевнікова, Л.М. Чуріліна та інші науковці);

4) соціолінгвістичний – досліджується мовна особистість носія певного соціолекту (О.В. Іванцова, Л.П. Крисін, І.А. Синиця та інші автори);

5) психолінгвістичний – проаналізовано психічні властивості мовної особистості (В.П. Белянін, О.О. Залевська та інші фахівці).

Актуальними проблемами лінгвоперсонологічних досліджень, на нашу думку, є визначення сутності мовної особистості, встановлення й опис різних її типів, розроблення загальних принципів і методів, єдиної методики аналізу та опису мовної особистості.

У лінгвоперсонології такими вченими, як С.Г. Воркачов, В.І. Карасик, Ю.М. Караулов, Л.П. Клобукова та інші, сформовані різні погляди на сутність мовної особистості. Проте, визначаючи особистість як мовну, усі науковці характеризують насамперед здібності носія мови до мовленнєвих дій. Останнім часом виникли певні поняття, що розкривають природу мовної особистості як лінгвістичної категорії: полілектна й ідіолектна особистість (В.П. Нерознак); мовна та мовленнєва особистість (Л.П. Клобукова, Ю.Є. Прохоров); етносемантична (словникова, власне мовна), мовленнєва та комунікативна особистість (С.Г. Воркачов, В.І. Карасик, В.В. Красних); елітарна мовна особистість (Т.В. Кочеткова, О.Б. Сиротініна) тощо. Така диференціація складників поняття мовної особистості, або її типів, значною мірою умовна та викликана насамперед потребою у спеціальному науковому дослідженні різних проявів носія мови. Як зазначає більшість лінгвістів, людина в момент мовленнєвої діяльності – це одночасно мовна, мовленнєва та комунікативна особистості.

Найважливішою проблемою теорії мовної особистості є методика її аналізу й опису. Найбільш поширена в лінгвоперсонології методика моделювання мовної особистості Ю.М. Караулова (розроблена в 1987–1989 рр.). У своїй моделі він виділяє три базові рівні: а) вербально-семантичний (власне мовний); б) лінгвокогнітивний; в) мотиваційний (прагматичний). Критеріями їх виділення слугують типові одиниці – слова, концепти й комунікативно-діяльнісні потреби. Усі інші концепції мовної особистості – це найчастіше видозмінені трактування складників моделі Ю.М. Караулова, оскільки вона дає змогу проводити дослідження певної мовної особистості шляхом побудови національної, соціальної (колективної) чи індивідуальної моделей. Авторкою статті, зокрема, розроблена модель мовної особистості письменника, яку структурують такі параметри: 1) власне мовний; 2) лінгвокогнітивний; 3) лінгвокультурологічний; 4) художньо-естетичний; 5) мотиваційний (Кравцова, 2014, с. 140–141). Отже, розроблення універсальної методики аналізу мовної особистості триває.

Поступове накопичення теоретичного й емпіричного матеріалу, його аналіз і сис-

тематизація, узагальнення та вдосконалення методик опису мовної особистості, подальша їх уніфікація мають привести до повного становлення цієї галузі мовознавства. Крім того, на стадії формування перебувають специфічні методи лінгвоперсонології, а саме моделювання мовної особистості та мовне (мовленнєве) портретування, характерне для лінгвопоетичних і соціолінгвістичних досліджень. Перспективним є опис як ідіолектних мовних особистостей, так і різних етнокультурних чи соціальних типів. Прикметно, що мовну особистість аналізують та описують зазвичай у статті, тож динамічний опис формування мовної особистості, виявлення й обґрунтування умов і факторів, що визначають цей процес, також може мати перспективи.

Лінгвометафорологія, орієнтована на вивчення метафори як явища мови й мислення, набула статусу самостійної галузі лінгвістики лише на початку ХХІ ст. У мовознавстві дослідження цього феномену тривалий час мало прикладний і фрагментарний характер. Статусу об'єкта лінгвістичної теорії метафора набула у другій половині ХХ ст. у зв'язку з пошуками наукового обґрунтування її мовної природи (цим питанням займалися Ю.Д. Апресян, Н.Д. Арутюнова, Н.А. Басиля, Д. Бікертон, М. Блек, Р. Гіббс, В.М. Телія, Д.М. Шмельов та інші вчені). У 1990-ті рр. Г.М. Складарська констатувала, що «за останні десятиліття з окремих досліджень почала складатися лінгвістична теорія метафори, до фонду якої вже внесено багато плідних ідей, цікавих інтерпретацій фактичного матеріалу, практичних розробок», проте «різнорідний матеріал не узагальнений, його аналіз містить суперечливі висновки та рішення» (Складарська, 1993, с. 3). Авторкою представленої статті вперше здійснена спроба методологічного обґрунтування лінгвометафорології як окремої галузі лінгвістики (Кравцова, 2015).

Аналіз лінгвометафорологічних досліджень показав, що найбільш продуктивно розроблені такі напрями:

1) лінгвосемантичний (семасіологічний, ономасіологічний) – вивчено семну структуру метафори та здійснено корпусні структурно-семантичні дослідження метафорики на конкретному матеріалі (Ж.О. Вардзелашвілі, О.М. Лагута, Г.М. Складарська та інші автори);

виявлено й описано метафоричні моделі у складі інших моделей семантичної деривації (Л.О. Кудрявцева, М.М. Лапшина, О.Б. Пономарьова та інші вчені);

2) психолінгвістичний – розглянуто проблеми, пов'язані з породженням, розпізнаванням і розумінням метафоричного смислу, створенням моделей розуміння метафори (К.І. Алексеев, Р. Гіббс, В.В. Знаков, Р. Стернберг та інші лінгвісти);

3) лінгвокогнітивний – досліджено когнітивні властивості метафори та механізми метафоризації (К. Аренс, А.М. Баранов, М. Тернер, Ж. Фоконьє, А.П. Чудінов та інші науковці);

4) лінгвокультурологічний – вивчено метафору як засіб репрезентації і концептуалізації світу та її національно-культурну специфіку (З.Ю. Петрова, З.І. Резанова та інші фахівці);

5) лінгвополітичний – встановлено концептуальні метафори політичного дискурсу (А.М. Баранов, Е.В. Будаєв, Дж. Лавтон, А. Ченки, А. П. Чудінов та інші автори);

6) лінгвопоетичний – виявлено специфіку метафорики письменників, метафоричної концептуалізації та репрезентації світу в їхніх ідіолектах (Л.В. Кравець, Ю.В. Кравцова, О.С. Назін, М.Б. Шинкаренкова та інші вчені);

7) лексикографічний – розроблено принципи лексикографування метафор та укладено метафоричні словники (А.М. Баранов, Ю.М. Караулов, Н.О. Кожевнікова, З.Ю. Петрова та інші лінгвісти).

До актуальних проблем лінгвометафорології можна віднести такі: визначення сутності метафори; встановлення механізмів метафоризації, принципів і параметрів метафоричного моделювання, базових метафоричних моделей і типів метафоричної мотивації; з'ясування природи та специфіки метафоричної картини світу; виявлення особливостей і способів метафоричної репрезентації та концептуалізації; розроблення методики комплексного аналізу метафорики.

Поняття метафори, відоме ще з античних часів, має сотні тлумачень. У сучасній лінгвістиці розуміння метафори безпосередньо пов'язане з певним підходом до її вивчення. Так, у семасіологічному аспекті її

розглядають як переносне значення, результат вторинної номінації, в ономасіологічному – як семантичну модель, у лінгвокогнітивному – як когнітивну модель тощо (Н.Д. Арутюнова, О.М. Лагута, В.М. Телія, А.П. Чудінов та інші вчені). Авторкою статті розроблений новий семантико-когнітивний підхід до вивчення метафори (Кравцова, 2014), згідно з яким її варто розуміти як ментально-вербальний конструкт, призначений для характеристики та номінації якогось об'єкту довкілля, створений у процесі пізнавальної діяльності людини на основі його аналогії чи асоціативної подібності до іншого об'єкта, уже поіменованого.

Важливою проблемою лінгвометафорології є метафорична концептуалізація світу, що відбиває творчу інтерпретацію навколишньої дійсності, в основі сприйняття якої лежить соціальний та особистий досвід представників певного етносу. Поняття метафоричного концепту / концептуальної метафори (Дж. Лакофф, М. Джонсон) останнім часом набуло поширення в лінгвометафорології (де його розробляють А.М. Баранов, Ю.В. Кравцова, М.В. Нікітін, І.В. Толочин, А.П. Чудінов та інші науковці), що зумовлено формуванням лінгвоконцептології та появою різних методик дослідження етнокультурних концептів. Метафоричний концепт зазвичай трактують як стійку відповідність між сферою джерела та сферою мети, зафіксовану в мовній і культурній традиціях етносу, або як особливу когнітивну структуру, що містить інформацію про певну галузь знання та зберігається в пам'яті носіїв мови. Корпусні дослідження метафорики на різному матеріалі та описи метафоричних концептів на базі авторських методик представлені у працях А.М. Баранова, Ю.В. Кравцової, З.І. Резанової, А.П. Чудінова та інших лінгвістів. На нашу думку, метафоричний концепт є ментальним конструктом, що відображає усталені в колективній та індивідуальній свідомості образні аналогово-асоціативні зв'язки реалій та експлікований у процесі креативної вербальної діяльності людини у вигляді конкретних метафоричних реалізацій. Згідно з нашою концепцією, поняття концептуальної метафори та метафоричного концепту необхідно розмежовувати: концептуальна метафора – це метафора, у якій закладено важливе для лінгвокультурної спільноти

поняття, уявлення про щось, а метафоричний концепт – це загальне образне уявлення, ключове поняття, реалізоване в низці метафор. Метафоричний концепт є образно-ментальним інваріантом, репрезентованим різними мовними й мовленнєвими метафоричними варіаціями, і компонентом відповідного етнокультурного концепту, його образним складником. Отже, досі немає загальноприйнятої дефініції метафоричного концепту, комплексної його характеристики як ментальної одиниці, єдиної методики аналізу.

Перспективним є продовження лінгвометафорологічних досліджень у лінгвосемантичному, лінгвокогнітивному, лінгвокультурологічному, лінгвопоетичному, лінгвополітичному та лексикографічному напрямках. Продуктивним може бути поліаспектне вивчення мовних метафор, описове й порівняльне дослідження метафорики різних ідіолектів і соціолектів, вивчення національних метафоричних картин світу одного та різних етносів, корпусні дослідження мовних і мовленнєвих метафор, подальше розроблення принципів лексикографічного опису метафорики та укладення метафоричних словників. Широкі можливості для послідовної реконструкції національних метафоричних концептосфер і їх порівняльного дослідження відкриває розроблений авторкою семантико-когнітивний підхід до вивчення метафори, який полягає в аналізі семантики метафоричних номінацій як засобів мови (мовлення) і репрезентації метафоричних концептів та допомагає глибше пізнати сутність і механізми образно-метафоричного мислення.

Медіалінгвістика як новітній інтегративний напрям сучасної лінгвістики вивчає особливості функціонування мови в медіасфері, представленій друкованими, аудіовізуальними та мережевими масмедіа. Вона є наступницею традиційних лінгвістичних досліджень мови засобів масової інформації та продовжує вивчати мовленнєві особливості медіаресурсів.

Аналіз медіалінгвістичних досліджень показав, що найактуальнішими є такі напрями:

1) медіакомунікаційний, що вивчає мовленнєву поведінку учасників масової комунікації та аналізує специфічні сфери й жанри медійних текстів (А. Белл, М. Монтгомері,

Г.В. Степанов, Т.Г. Добросклонська та інші вчені);

2) медіастилістичний, який пояснює закономірності ефективного використання мовних засобів у різних сферах і ситуаціях медійного спілкування (Д.Ю. Сизонов, Г.Я. Солганик, Л.І. Шевченко та інші фахівці).

До актуальних проблем медіалінгвістики можна віднести визначення лінгвістичного статусу мови масмедіа, опис її функційно-стильових і жанрових особливостей; класифікацію медіатекстів і встановлення їх жанрової диференціації; виявлення мовностилістичних особливостей основних типів медіатекстів; встановлення лінгвомедійних технологій впливу на свідомість адресата.

Проблема розуміння медіатексту є головним теоретичним складником медіалінгвістики. В основу концепції медіатексту покладено органічне поєднання одиниць вербального та медійного рядів. На відміну від лінійного тлумачення тексту як об'єднаної загальним змістом послідовності вербальних знаків, текст у масовій комунікації набуває рис об'ємності та багатшаровості. Це відбувається за рахунок поєднання вербальної частини тексту з медійними властивостями певного засобу масової інформації. Важливо зазначити, що вербальні й медійні компоненти тексту тісно взаємопов'язані та можуть бути поєднані один з одним на основі різних принципів (доповнення, посилення, ілюстрації, виділення, протиставлення тощо), причому вони утворюють певну цілісність, яка й становить сутність медіатексту.

Проблема типологізації медіатекстів, як і текстів взагалі, та виокремлення базових категорій, які можуть бути покладені в основу членування текстового континууму, залишається в лінгвістиці відкритою. Типологія може бути заснована на будь-якій із текстових ознак (структурно-семіотичній, інформаційній, функційно-стилістичній, комунікативній), на перетині яких той самий текст належатиме до різних груп. Серед медіатекстів чітко виокремлюють функційно-жанрові типи, що мають стійкі ознаки на всіх рівнях (формату, змісту, мови), у зв'язку із чим виділяють новинні, інформаційно-аналітичні, публіцистичні та рекламні тексти (Добросклонская, 2008). Класифікація медіатекстів може мати

як підгрунтя також такі ознаки, як зворотний зв'язок, що враховує ефективність комунікації (комунікативно успішні / неуспішні тексти), контакт (дистанційна / інтерактивна комунікація), форми створення й поширення інформації (усні / письмові тексти та їх варіанти) тощо. Отже, типологізація медіатекстів передбачає насамперед уніфікацію критеріїв (атрибути, функції, види інформації, жанри, формати, мовні засоби тощо), тому загальноприйнятої типології медіатекстів досі немає.

Перспективи розвитку медіалінгвістики полягають у продовженні досліджень, спрямованих на встановлення особливостей мовленнєвої поведінки учасників масової комунікації, специфіки медіатексту, його ознак, типів і жанрів.

До найважливіших завдань аналізованих напрямів лінгвістики можна віднести такі:

1) уніфікацію термінології та уточнення дефініцій;

2) комплексне дослідження основних об'єктів (концепту, мовної особистості, метафори, медіатексту) і визначення їх національно-культурної специфіки;

3) встановлення індивідуальних особливостей прояву досліджуваних об'єктів на матеріалі різних ідіолектів;

4) порівняльне вивчення певних об'єктів на матеріалі різних етнокультур;

5) подальше розроблення принципів лексикографування метафор і концептів, укладення метафоричних словників і концептуаріїв.

Висновки. Отже, у лінгвоконцептології, лінгвоперсонології, лінгвометафорології та медіалінгвістиці розроблено основні прин-

ципи, методи й різні методики аналізу та опису досліджуваних об'єктів, сформовано категорійно-поняттєвий апарат, накопичено значний емпіричний матеріал, проте внаслідок складності й багатогранності цих феноменів чимало питань досі не вирішені. Так, дискусійним у лінгвоконцептології є визначення сутності, ознак і типів концепту, методика його аналізу й опису, структурація концепту та концептосфери; у лінгвоперсонології – встановлення природи й типів мовної особистості, побудова її моделі, методика аналізу та опису; у лінгвометафорології – визначення сутності метафори, механізмів її утворення та сприйняття, типів метафоричної мотивації, моделювання метафоризації, виявлення специфіки метафоричної концептуалізації і репрезентації; у медіалінгвістиці – уточнення лінгвістичного статусу мови масмедіа та її функційно-стильових особливостей, специфіки медіатексту, його типів і жанрів, встановлення лінгвомедійних технологій впливу на свідомість адресата. Перспективним у лінгвоконцептології є описове та зіставне дослідження індивідуальних і національних концептосфер, концептографування; у лінгвоперсонології – вивчення ідіолектних мовних особистостей, різних етнокультурних і соціальних типів; у лінгвометафорології – дослідження метафори в різних аспектах, вивчення метафорики одного й різних етносів, соціолектів та ідіолектів, подальше розроблення принципів лексикографування метафор та укладення метафоричних словників; у медіалінгвістиці – визначення ознак і типів медіатекстів, їх жанрової та мовно-стилістичної специфіки.

ЛІТЕРАТУРА

- Воркачев С. Г.** Российская лингвокультурная концептология: современное состояние, проблемы, вектор развития. *Известия Российской академии наук. Серия литературы и языка.* 2011. Т. 70. № 5. С. 64–74.
- Добросклонская Т. Г.** Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ (современная английская медиаречь). Москва, 2008. 263 с.
- Кравцова Ю. В.** Метафорическое моделирование мира в художественном тексте: семантико-когнитивный анализ. Киев : Издательство Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова, 2014. 320 с.
- Кравцова Ю. В.** Методологические основания лингвометафорологии. *Система і структура східнослов'янських мов* : збірник наукових праць / відп. ред. Ю.В. Кравцова. Київ : Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2015. Вип. 9. С. 68–76.
- Кубрякова Е. С.** Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа). *Язык и наука конца XX века* / под ред. Ю.С. Степанова. Москва : Издательство РГУ, 1995. С. 144–238.

- Лингвоперсонология: типы языковых личностей и личностно-ориентированное обучение / под ред. Н.Д. Голева, Н.В. Сайковой, Э.П. Хомич. Барнаул ; Кемерово : Издательство БГПУ, 2006. 435 с.
- Попова З. Д., Стернин И. А.** Когнитивная лингвистика. Москва : АСТ ; Восток-Запад, 2007. 316 с.
- Скляревская Г. Н.** Метафора в системе языка. Санкт-Петербург : Наука, 1993. 256 с.
- Теорія медіалінгвістики / Л.І. Шевченко, Д.Ю. Сизонов ; за ред. Л.І. Шевченко. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 214 с.

REFERENCES

- Dobrosklonskaya, T. G.** (2008). *Medialingvistika: sistemnyy podkhod k izucheniyu yazyka SMI (sovremennaya angliyskaya mediarech')* [Media linguistics: a systematic approach to the study of the language of the media (modern English media speech)]. Moscow [in Russian].
- Golev, N. D., Saykova, N. V., Khomich, E. P.** (Eds.) (2006). *Lingvopersonologiya: tipy yazykovykh lichnostey i lichnostno-orientirovannoe obuchenie* [Linguopersonology: types of linguistic personalities and personality-oriented training]. Barnaul; Kemerovo: BSPU Publishing House [in Russian].
- Kravtsova, Yu. V.** (2014). *Metaforicheskoe modelirovanie mira v khudozhestvennom tekste: semantiko-kognitivnyy analiz* [Metaphorical modeling of the world in literary text: semantic-cognitive analysis]. Kyiv: Publishing House of National Pedagogical Drahomanov University [in Russian].
- Kravtsova, Yu. V.** (2015). Metodologicheskie osnovaniya lingvometaforologii [Methodological basics of linguometaphorology]. In Yu.V. Kravtsova (Ed.), *Systema i struktura skhidnoslovianskykh mov: zbirnyk naukovykh prats – System and structure of East Slavic languages: collection of scientific papers* (Issue 9), (pp. 68–76). Kyiv: Publishing House of National Pedagogical Drahomanov University [in Russian].
- Kubryakova, E. S.** (1995). Evolyutsiya lingvisticheskikh idey vo vtoroy polovine XX veka (opyt paradigmatal'nogo analiza) [Evolution of linguistic ideas in the second half of the XX century (experience of paradigmatic analysis)]. In Yu.S. Stepanov (Ed.), *Yazyk i nauka kontsa XX veka – Language and science at the end of the 20th century* (pp. 144–238). Moscow: RSU Publishing House [in Russian].
- Popova, Z. D., Sternin, I. A.** (2007). *Kognitivnaya lingvistika* [Cognitive linguistics]. Moscow: AST; Vostok-Zapad [in Russian].
- Sklyarevskaya, G. N.** (1993). *Metafora v sisteme yazyka* [Metaphor in the language system]. Saint Petersburg: Nauka [in Russian].
- Shevchenko, L. I.** (ed.) (2021). *Teoriia medialinhvistyky* [Theory of media linguistics]. Kyiv: Kyiv University Publishing and Printing Center [in Ukrainian].
- Vorkachev, S. G.** (2011). Rossiyskaya lingvokul'turnaya kontseptologiya: sovremennoe sostoyanie, problemy, vektor razvitiya [Russian linguocultural conceptology: current state, problems, vector of development]. *Izvestiya Rossiyskoy akademii nauk. Seriya literatury i yazyka – Proceedings of the Russian Academy of Sciences. Series of literature and language*, 5 (Vol. 70), (pp. 64–74) [in Russian].